

פרשת וירא

וירא אליו יי באלני ממרא והוא יושב פתח האהל כחם היום. (א):

ראוי לשית לב אל אומרו אליו ואת שמו לא הזכיר, כי להיות פרשה פתוחה אין לסמוך אל הנזכר בקודמת. ועוד מה צורך לדעת היכן היה יושב ושהיה כחום היום. ועוד אומרו וירא שני פעמים. ועוד למה רץ לקראתם והם נצבים עליו. ועוד אם היה בלבו שהיו ערכיים למה חרד עליהם את כל החרדה ההיא וישתחו ארצה. ועוד כאשר רץ לקראתם וישתחו למה לא דבר להם כלום. ועוד אמרו אל נא תעבור והיה לו לומר אל נא תלך או אל נא תעלה. וגם אם שם זה הוא קדש - שהוא הפירוש היותר צודק - למה לא נאמר קודם לאומרו וירץ לקראתם, שהוצרך רש"י ז"ל לומר שנכתב הפך הסדר.

אמנם בא להורות כמה מעלות טובות מקנה המצוה בעושיה, כי תקדשנו ותזככנו עד יהיה כבריה חדשה, כנוסח ברכתינו אשר קדשנו במצותיו, כי על ידי מצותיו מתחדשים האברים העושים אותם. ועל כן הם רמ"ח מצות עשה לעומת רמ"ח איברים ושס"ה מצות לא תעשה כנגד שס"ה גידים. וכמאמרנו על פסוק (קהלת יב יג) את האלהים ירא ואת מצותיו שמור, שהוא את האלהים ירא מלעבור מצות לא תעשה, ואת מצותיו שמור לקיים מצות עשה כי זהו כללות כל האדם - בין איברים וגידים ליקדש בהם - רמ"ח מצות עשה ושס"ה מצות לא תעשה הוא כללות כל האדם שהוא רמ"ח איברים ושס"ה גידים כמספרן.

וזהו ענין מאמר תורתנו פה באומרו וירא אליו ה', לומר ראה והביטה המעלות אשר קנה אברהם על ידי המילה הנזכרת כי הנה נתקדש איכותו על מה שהיה מתחלה בכמה דברים. א. כי וירא אליו ה', והוא ענין מאמרם ז"ל על מה שמצינו פעם מזמור לדוד ופעם לדוד מזמור, ואמרו (ילקוט איוב תתק"ז) על דרך פירושם על פסוק (איוב כט יד) צדק לבשתי וילבישני, יש אדם נאה ללבושו ויש שלבושו נאה לו וכו', כך אמר איוב אני נאה לצדקה להתלבש בה והיא נאה להתלבש בי. כך לא בלבד המזמור נאה לדוד כי אם גם זוד נאה אל המזמור ועל כן נאמר גם כן לדוד מזמור. על דרך זה יאמר שקנה אברהם על ידי המילה, כי הנה עד שלא נמול אברהם לא נאמר רק ויאמר ה' אל אברהם, וירא ה' אל אברהם, היה דבר ה' אל אברהם. כי ה' שנזכר תחלה הוא נאה אל אברהם להתפאר ולהנאות בו אברהם, אך לא היה הוא נאה לה' בעצם להתפאר, כי ערל היה, כי על כן לא היה יכול לסבול השראת קדושת נבואה מבלי יפול. אך עתה שנימול אינו אומר וירא ה' אליו כי אם אליו ה', כי הוא נאה לה' על דרך לדוד מזמור. וזהו אומרו אליו כלומר אל הנמול הנזכר ולא אמר אל אברהם, בל יראה שה"א שניתוספה בו ליקרא אברהם גרמה לו, על כן לא הזכיר אברהם כי אם אליו שהוא אל הנמול הנזכר בסמוך. כי המילה עשתה זאת שנתקדשו כל אבריו לגמרי מה שאין כן אם היה נקרא אברהם ועודנו ערל.

ועוד שנית והוא כי והוא יושב פתח האהל מה שאין כן בתחלה שהיה נופל ולא יושב:

ועוד שלישית והוא פתח האהל כי דרך הנביא להתבודד במקום שאין אנשים להשיג הנבואה, אך עתה על ידי זכות המצוה נראה אליו ה' פתח האהל מקום שנכנסים ויוצאים ואי אפשר להתבודד שם:

עוד רביעית והוא כחום היום והוא כי אין נבואה שורה אלא מתוך שמחה ולא מתוך צער. והנה אברהם היה מצטער הרבה שהיה מכה בו שרב ושמש, ומה גם למה שאמרו ז"ל (בבא מציעא פו ב) שהוציא הקב"ה חמה מנרתקה ואין צער גדול מזה, ועם כל זה לא נמנעה ממנו נבואה ויכול לסובלה עם היות כי המילה מתשת כח כל הגוף, אך אין זה כי אם זכות המילה היא שעמדה לו כמדובר. ועל פי דרכנו נשית לב אל אומרם ז"ל שהקב"ה הוציא חמה מנרתקה, ומהם אמרו שנקב נקב מגהינם והרתיח העולם. מהיכן יצא להם, וגם אם הוא מפני שהחום יפה למכה, למה היה מגהינם או חמה מנרתקה שהוא הגהינם שלעתיד לבא המלהט הרשעים, כמו שאמרו ז"ל (עבודה זרה ג ב) על פסוק הנה יום בא בוער כתנור והיה כו' וליהט אותם היום הבא, שהוא כי הקב"ה יוציא חמה מנרתקה ותלהטם. אך הנה הוקשה למו אומרו כחום היום ולא אמר כחום היום, על כן אמרו שהוא כמו חום אותו היום הידוע שאמר הנביא הנה יום בא לה' ולהט אותם היום הבא. ולמה עשה כן הוא יתברך לאברהם אוהבו ומה גם לאומרם שבא לבקרו. אך יתכן שהטעימו הקב"ה מעין העתיד, והוא כי אמרו רבותינו ז"ל כי חמה מנרתקה שהוא גהינם העתיד היא תלהט רשעים ותרפא הצדיקים, וזהו הנה יום בא וכו' ולהט אותם היום הבא, והיא תרפא הצדיקים, וזהו שסמוך וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה וכו'. ויתכן כי כן עשה הוא יתברך באברהם, שאותו היום הוציא חמה מנרתקה שתלהט רשעים היא תרפא וכו'. ושיעור הכתוב לפי זה והוא יושב פתח האהל בשוכה ונחת, יען היה לו כחום אותו היום שמה ששורף את הרשעים מרפא הצדיקים:

עוד אמרו (בראשית רבה מח ז) אמר ר' לוי לעתיד לבא אברהם יושב על פתח גהינם ואינו מניח אדם מהול מישראל לירד לתוכה, ואותן שחטאו יותר מדאי מהו עושה להם, מעביר את הערלה מעל גבי תניקות שמתו עד שלא מלו ונותנה עליהן ומורידן לגיהנם כו'. והלא יקשה היכן נזכר בכתוב שיושב על פתח גהינם ולמה נרמז פה. וגם מה ענין מלת התינוקות ההם אצל זה. וגם מי מנה אלו ואלו שיהיו כל כך תינוקות שלא מלו כמספר החוטאים ולא יותר מדאי:

אך הוא מה שכתבנו כי הוקשה לו כ"ף של כחום. על כן פירש והוא יושב פתח האהל ולמה היה פתח האהל, הלא הוא כמו חום היום הוא היום הבא שהוא גהינם שלעתיד לבא, כי אז יושב בפתח גהינם להציל בניו, מעתה עשה דוגמתו והוא שהתורה אומרת כי זה

(א) וירא אליו ה' וגו' עד ויסע משם אברהם ארצה הנגב. ובספור הזה ראיתי כפי פשוטי הכתובים שאלות: השאלה הא' מה טעם המראה הזאת שנראה האלהים לאברהם כי הנה לא מצינו בה לא דבור ולא מצוה כלל וחז"ל אמרו שבא לבקר את החולה אבל לדעתם יקשה הפסוק הפרשה כי היה ראוי שיכתב זה למעלה בספור מעשה המילה. והרמב"ן כתב ואל תחוש להפסק הפרשה כי הענין מחובר אבל למה לא נחוש והנה עזרא הבין והשכיל באמת הפסוק בעשותו ההפסק. ויקשה עוד איך לא ביאר הכתוב שבאה המראה הזאת לבקרו ולכבדו והוא עקר הדבר כלו:

השאלה הב' מה טעם אמרו באלוני ממרא והוא יושב פתח האהל כחום היום כי מה צורך לדעת באיזו מדינה או עיר או ישוב היה כשבאתו הנבואה ואם היה פתח האהל או בתוכו או בשדה ואם היה יושב או עומד או שוכב ואם היה כחום היום או באיזו שעה אחרת מהיום כי כל זה היה בלתי הכרחי לענין הנבואה. והרמב"ן כתב שהודיע הכתוב שהיה באלוני ממרא כדי שנדע המקום שבו נמול. ואינו נכון כי גם ר"ל לדעת באיזה מקום נמול לא היה צריך הכתוב להודיעו כ"ש שלא יתחייב מהיות המראה באלני ממרא שנמול שם והיה ראוי שלמעלה בספור פעל המצוה יזכור באיזה מקום עשאה:

השאלה הג' באמרו וישא עיניו וירא וגו' ויקשה הפסוק הזה אם מאמרו שתי פעמים וירא וירא ואם ממ"ש נצבים עליו וירץ לקראתם כי נצבים עליו מורה שהיו נחים ושקטים ואמרו וירץ לקראתם מורה שהיו הולכים לדרכם. וכבר התעוררו לזה בבבא מציעא וכמו שהביאו רש"י:

השאלה הד' באמרו אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבור מעל עבדך וגו' כי אם הוא לשון חול למה זה בתחלת הדברים זכרם בלשון רבים נצבים עליו וירץ לקראתם וכן ארז"ל ורחצו רגליהם וסעדו לבכם והשענו ובמאמר הזה בלבד דבר בלשון יחיד אל נא תעבור ומה שארז"ל לגדול שבהם אמר יקשה כי מי הגיד לו שזה הגדול ולמה שאר הדבורים לא אמרם גם כן בלשון יחיד לגדול שבהם או לכל אחד מהם כדברי הרמב"ן. ואם הוא דבר קדש כנגד הגבוה שימתין לו יקשה המאמר כי אם בא לבקרו למה זה ימתין עוד וכבר נתבאר:

השאלה הה' באמרו כי על כן עברתם על עבדכם כי למה אמר להם כי על כן עברו עליו לאכול וכדי בזיון וקצף. והמפרשי' פרשו כי על כן מאחר שעברתם ואינו נכון כי לשון כי על ישמש תמיד בנתינת הסבה כמו על כן לא יאכלו בני ישראל על כן באה אלינו הצרה הזאת. על כן תפוג תורה. וגם אותם שהביא רש"י זה פירושם באמת:

השאלה הו' באמרו ויקח נא מעט מים כי הנה מלת נא לשון בקשה לא יפול בזה. גם אמרו מעט מים הוא זר כי כיון שלא אמ' מעט בלחם לא היה ראוי לומר במים. גם והשענו יראה שאין ענין לו כי למה זה ישענו תחת העץ ולא יכנסו באהל או בבית: השאלה הז' מה ראה אברהם לחרוד את כל החרדה הזאת על שלשה אנשים עוברי דרכים אם בעבדו אותם בעצמו כמו שאמר ואקחה פת לחם. ואל הבקר רץ אברהם והוא עומד עליהם כאלו לא היו בביתו משרתים עושי רצונו והוצרך לעשותו הוא בעצמו והלא בביתו ש"ח איש שולף חרב מלבד הנשים והטף והנערים ולמה ישמש הוא בעצמו בהיותו זקן וחולה נמול לעוברים ולשבים. ואם מגודל ההוצאה ההיא שלש סאים קמח סולת וכן בקר רץ וטוב לשלשה אנשים וכ"ש אלו היו שלשה בני בקר להאכילם שלש לשונות בחרדל כדבריהם ז"ל ואם כה יעשה לעוברים ושבים פזור וסכלות יחשב לו ולא מעלת הנדיבות ואין ספק כי לא חפץ ה' באלה:

השאלה ח' בבשורת המלאך על לידת שרה והיא שכבר הודיע הקב"ה לאברהם זה ושתלד למועד הזה בשנה האחרת ומה צורך עתה בבשורה הזאת שנית. וא"ת שהיתה זאת הבשורה לשרה הנה המלאך לאברהם אמרה כי עם היות ששאל איה שרה אשתך אליו חזר הדברים באמרו שוב אשוב אליך ולא אמר אליה ואין ספק שאברהם הגיד לשרה הנבואה שנאמר לו על זה כשצוה על המילה. ואין לקבל דברי הרמב"ן שכתב שלטרדת המלה לא אמרו אליה כי הנה לצורך שנוי שמה משרי לשרה היה הכרח שיגיד אליה סבתו ולידתה כ"ש בהיותה בשורה טובה:

השאלה הט' למה הוכיח השם את שרה על אשר צחקה ולא הוכיח אברהם כשצחק וההבדל שהבדיל הרמב"ן בין שחוק לשחוק הוא שחוק והבל כי באמת שניהם אחד והדברים שדברו שניהם אחדים הם. ועוד למה הוכיח על זה לאברהם על ענין אשתו ולא הוכיח לשרה עצמה עליו ואיך כחשה שרה לאמר לא צחקתי האם לא ידעה כי כל לבבות דורש ה' וכל יצר מחשבות מבין:

השאלה הי' באמרו המכסה אני מאברהם והיא כי הנה לנח הודיע הקב"ה ענין המבול ולא נמלך בפמליא שלו עליו עשה טענות על שראוי להודיעו אותו כאשר עשה בזה על אברהם ומה ענין כי ידעתיו אשר הוקשה על כל המפרשים לישבו:

השאלה הי"א בדברי השם צעקת סדום ועמורה כי רבה ארדה נא ואראה כי הנה יראה סתירה בדבור לפי שאמרו צעקת סדום ועמור' כי רבה יראה שידע באמת שנתמלא סאתם ואמרו ארדה נא ואראה מורה שהדבר בספק אם עשו אם לא. ואיך היה הדבר מסופק לפניו ית' ויצטרך לחקירה ודרישה והנה כל דבר לא יכחד מן המלך ידע מה בחשוכה ונהורא עמיה שרא:

השאלה הי"ב באמרו ארדה נא ואראה כי מהו ענין הירידה והראיה הזאת המיוחסת אליו ית' ולמה בענין המבול לא נאמר כזה. אלא וירא ה' כי רבה רעת האדם גם שאין בכתוב הזה גזרה כי אם גזרתו הוא מלת כלה היה ראוי שיאמר כלה אעשה לא כלה בלבד גם אמרו

אמנם על החמישית ועל השישית השיבו לא אשחית בעבור העשרים ולא אשחית בעבור ה' הנה אם כן בג' מהם אמר לא אשחית ובשתיים אמר לא אעשה ובאחת והיא הראשונה לא אמר לא אשחית ולא גם כן לא אעשה אבל אמר ונשאתי לכל המקום: השאלה ה'ג' מה הועילתנו התורה האלהית להודיענו את כל התפלה ואת כל התחנה הזאת שהתפלל אברהם על סדום ובנותיה כיון שלסוף סוף לא הועילה כלום והנה במעט דברים נשא המלאך את פני לוט לבלתי הפכו עיר אחת ולמה לא עשה כן הש"י לאברהם לנשוא פניו גם לדבר הזה:

השאלה ה'ד' באמרו וילך ה' כאשר כלה לדבר אל אברהם ואברהם שב למקומו כי הנה לא מצאנו בשאר נבואותיו בהפסקתם שיאמר וילך ה'. ואמנם בפרשת המילה אמר ויכל לדבר אתו ויעל אלהים מעל אברהם אבל היה זה לסבה שביארתי שם ולכן יקשה כן אמרו וילך ה' כאשר כלה לדבר:

השאלה כ"ה באמרו ויבואו שני המלאכים סדומה בערב והוא כי אתה תמצא בספור אברהם כי קראם תמיד אנשים אבל בספור לוט פעמים יקראם בשם אנשים ופעמים בשם מלאכים. ורש"י כתב שכשהשכינה עמהם קראם מלאכים אבל הפסוקים לא יורו עליו כי באמרו (בראשית י"ט י"ד) וישלחו האנשים את ידם ויאמר ויאיצו האנשים וכן ויחזיקו האנשים בידו כלו פעל אחד וא"א שנאמר שהיתה שכינה עמהם כשקראם מלאכים ושלא היתה שכינה עמהם כשקראם אנשים:

השאלה ה'ו' כשאמר לוט הנה נא לי שתי בנות כי אם היתה כוונתם לכלות רגל עוברי דרכים מארצם מה יתרצו עם בנותיו כי לא אותה היו מבקשים וכבר האשימוהו חז"ל שנראה שלא היה הזנות מגונה אצלו אמרו בב"ר בנוהג שבעולם אדם מוסר עצמו על בנותיו ועל אשתו והורג או נהרג וזה מוסר את בנותיו אמר לו הקב"ה לעצמך אתה משמרן:

השאלה ה'ז' במאמר אנשי סדום ללוט האחד בא לגור וישפוט שפוט כי הנה דברי לוט לא היו בדרך משפט כשר ושופט עליהם אבל בלשון רכה ותחנונים אמר אל נא אחי תרעו וגומר ואיך אמרו וישפוט שפוט:

השאלה ה'ח' בשאלת לוט למלאך הנה נא העיר ויותר נכון היה שימתין מעט עד שלוט יתנהל לאטו להמלט ההרה להחיות את נפשו משישא איך נשא פניו המלאך לבלתי הפכו את העיר ויותר נכון היה שימתין מעט עד שלוט יתנהל לאטו להמלט ההרה להחיות את נפשו משישא פניו לבלתי הפכו את העיר אשר צוה ה' להפוך באפו ובחמתו ועוד כי למה לא יהפוך את סדום עד בוא לוט צוערה והיה די שיצא לוט מסדום וילך לדרכו ובצאתו משם יהפוך את העיר:

השאלה ה'ט' מה טעם ויזכור אלהים את אברהם וישלח את לוט מתוך ההפכה כי כבר הגיד הכתוב שהכל נעשה ע"י המלאך שהוציאו מן העיר ונשא פניו לבלתי הפכו את העיר צוער ומהו א"כ ענין הכתוב הזה:

השאלה ה'י' מה ראו בנות לוט לעשות הנבלה היא לשכב את אביהן ואיך אמרו ואיש אין בארץ לבא עלינו. הלא ידעו שצוער לא נהפכה בעבור אביהן ואין ספק שימצאו שם אנשים להזדקק אליהן ומה ראו על ככה ומה הגיע אליהן שלא בקשו בעלים ראויים אליהן ותשכבנה את אביהן:

והנני מפרש פסוקי הפרשה הזאת באופן יותר השאלות האלה כלם. וראשונה אפרש המראה כפי דרך המדרש ואתיר הספקות שיפלו עליו ואח"כ אפרשנה כפי הפשט כאשר עם לבבי ולא אתעסק פה בפירוש המראה הזאת כדרך הרב המורה ולא להשיב על הקושיות שהקשה עליו הרמב"ן לפי שאינו ממה שיאות למקום הזה ואם יגזור השם בחיים בפירוש המורה שהתחלתי לעשות שם אבאר הענין על אמתת:

ואומר ע"ד המדרש שיהיה ענין המראה הזאת שנראה השם לאברהם כדי לבקרו בחליו ולרפאתו ממחלתו ויהיה לפי זה הכתוב מקושר עם מה שלמעלה בפרשת מילה פעם שניה בעצם היום הזה וגומר. להודיע שבאותו יום וירא אליו ה' באלוני ממרא ר"ל שבאותו היום גם כן שנמול נראה אליו האלהים ולזה לא אמר הכתוב כאן וירא ה' אל אברהם כמו שהיה ראוי לומר בתחלת נבואה אלא וירא אליו ה' להיותו מקושר עם הספור הקודם ויהיה תכלית המראה להודיעו כי רצה האלהים את מעשיו כמו שנאמר במשכן ויצאו ויברכו את העם וירא כבוד ה' אל כל העם כי מפני השתדלותם במצות המשכן זכו לראות שכינת השם. וכן אברהם מפני מצות המילה אשר עשה נראה השם אליו כדי שיתענג בזיו השכינה וכמו שאמרו (בבראשית רבה פרשה מ"ח) רבי לוי פתח ושור ואיל לשלמים ומה אם זה שהקריב שור ואיל הריני נגלה עליו ומברכו אברהם שמל עצמו לשמי עאל"ו. שהנה ביארו שזאת המראה לא היתה לו לדבר דבור כלל אלא לכבוד מילתו. ולי נראה כפי דרכם שהיתה תכלית המראה לרפאתו ולחזקו מחליי המילה ולזה אמר הכתוב הנרא' אליו באלוני ממרא והוא יושב פתח האהל כחום היום ר"ל שלהיותו חולה וחלוש הכחות מפועל המילה והיה כשנתקרב טבעו מפני הדם שיצא ממנו בהיותו באלוני ממרא מקום בלתי מיושב ומגול' לנגד השמש היה אברהם יושב פתח האהל בעת חום היום כדי שיכו בו נצוצי השמש בהתחמם. וכן אמרו בב"ר כחום היום שהחמין יפה למכות וספר הכתוב שכאשר נראה אליו האלהים מיד זרחה עליו שמש צדקה ומרפא בכנפיו והכין לו הקב"ה שנראו אליו ג' מלאכים בדמות אנשים שבאו אליו א' לרפאתו ומיד כשראה אותו נתרפא וא' לבשר את שרה ועליו אמר בלשון יחיד שוב אשוב ואחד להפוך את סדום כי אותו שרפא את אברהם הציל את לוט והמה בראותם את אברהם חולה וחלוש ואין איש מכל בני ביתו אצלו היו נוטים מעליו עד שאברהם עם כל חליו וחולשתו הרגיש בעצמו כ"כ מהאומץ והכח שרץ לקראתם והזמינם לסעודה ואל הבקר רץ אברהם ובחפזה ובמרוצה כאיש גבור בריא אולם עשה כל העבודות ההמה וכן התאמץ ישמעאל בנו כמ"ש ויתן אל הנער וימהר לעשות אותו. ולהיות כל בני הבית חולים נמולים והאהל מלא מהם הוצרך לומר למלאכים יוקח נא מעט מים ר"ל ע"י אחת מהמהות ורחצו רגליכם כי אין איש בבית לרחוץ. והשענו תחת העץ כי אין מקום באהל לשבת שם מפני החולים ולכן הוצרך

יח ^א וירא אליו יהוה באלו ממרא והוא ישב פתח האהל פתחם היום: וישא א. ואתגלי ליה יי. במשרי ס וירא ממרא. והוא. יתיב פתרע משקנא קמחם יומא: ב. וזקף

רס"ג יח (א) וירא. נגלה עליו.

רשב"ם יח (א) וירא אליו ה'. היאך. שבאו אליו שלשה אנשים שהיו מלאכים. שבהרבה מקומות כשנראה המלאך קורוהו בלשון שכינה¹ כדכתיב כי שמי בקרבו (שמות כג כא). שלוחו כמותו. וכן וירא אליו מלאך ה' בלכת אש מתוך הסנה (שמות ג ב). וכתוב שם וירא ה' כי סר לראות (פסוק ד). כחום היום. מה צורך לכתוב כחום היום, אלא להודיעך כי בלתי נת' ויבאו. [שנין המלאכים סדמה בערב (להלן יט א). ולכך אמר להם לוט סורו נא אל בית עבדכם ולינו (שם פסוק ב) אבל אברהם לפי שבאו אליו כחום היום בבקר שאין דרך אורחים ללון אלא לאכול ולעבור. לפיכך לא אמר להם אברהם ללון אלא וסעדו לככם ואחר תעבורו. וראה חזקוני.

יח (א) וירא אליו, לבקר את החולה¹ [אמר² רבי חמא בר רשיי חנינא יום שלישי למילתו היה, ובא הקדוש ברוך הוא ושאל בשלומי³]. באלוני ממרא, הוא שנתן לו עצה על המילה, לפיכך נגלה עליו בחלק⁴. יושב, "ישב" כתיב, בקש לעמוד⁵, אמר לו הקב"ה: שב ואני אעמוד⁶, ואתה סימן לבניך, שעתידי אני להתיצב בעדת הדיינים והן יושבין⁷, שנאמר: אלהים נצב בעדת אל (תהלים פב א). פתח האהל, לראות אם יש עובר ושב ויכניסם בביתו⁸. כחום היום, הוציא הקב"ה חמה מנרתיקה שלא להטריחו באורחים⁹, ולפי שראהו מצטער שלא היו אורחים באים הביא המלאכים עליו בדמות אנשים.

1 סוטה יד, א. 2 ב"מ פו, ב. 3 [3] ב"ר לוחא. 4 ב"ר מב, ח. 5 ב"ר מח, ז. 6 "ואני אעמוד" - ליתא ב"ר רובינן. 7 שבועות ל, ב: דיינין בשיבה. 8 מדרש אגדה. 9 ב"מ פו, ב.

יח (א) וירא. הנה קצת אמרו, כי השם ג' אנשים, הוא אחד, ראב"ע והוא ג' ולא יתפרדו¹. והנה שכחו ויבאו שני המלאכים סדומה (יט א)². ומפרשים אמרו³ שהשם נראה אליו במראות נבואה, ואחר כך נשא עיניו וראה ג' מלאכים. האחד בא לבשר שרה, והשנים הלכו לסדום. האחד להשחית, והשני להציל את לוט. ופי' ויאכלו כי נאכל הלחם⁴, כטעם אשר תאכל האש (ויקרא ו ג).

1 כי השם היה שנגלה לאברהם הוא ג' אנשים שראה. הוא אחד והוא גם שלשה שאינם נפרדים. כלומר, השלשה הם בחינת אחד כיחידה, ואינם נפרדים להיות פחות. 2 הפעם היו בשנים ולא בשלשה. 3 ראה רש"י. 4 הלחם נעלם ונראה שנטבל. ראה רש"י.

יח (א) וירא אליו ה' באלוני ממרא, במקום שהיה שוכן כמו רד"ק שאמר למעלה, והוא שוכן באלוני ממרא האמורי (לעיל יד ג), להודיע שלא נסע משם לשכון במקום אחר כי שם היו בעלי בריתו וראוי לאדם לשכון אצל אוהביו כמו שאמר שלמה: טוב שכן קרוב מאח רחוק (משלי כז י) ונגלה אליו האל שם אחר שמל להודיע דבר סדום, לפי שאברהם היה גדול שבעולם כאותו הדור; ורצה לעשות משפט בקצת ישוב מן העולם ולהשחיתו ולא רצה לעשות מבלי ידיעתו, ולהודיעו כי הוא משגיח בתחתונים להטיב ולהרע לפי מעשיהם. ואף על פי שהוא ידע זה משכיל, הודיעו כדי שיודיע את בניו ואת ביתו אחריו כמו שאומר. ועוד כדי להודיעו משפטו ברשעים איך הוא, ואיך הוא ארך אפים לרשעים. ויחכן לפרש כי כל ספור הדברים האלה עד: ואברהם שב למקומו (פסוק לג), היה במראה הנבואה, והכל היה מראה אחת ואמר: כי כשבאה אליו נבואה זו היה יושב פתח האהל. וטעם הזכירו כחם היום, ר"ל כי נרדם לחמימות השמש וראה המראה הזאת והוא נרדם וקודם שדבר עמו בדבר סדום הראהו נבואה שלשה מלאכים, הגדול שבהם כשרוהו שתלד שרה ואף על פי שהוא אמר לו כשצוהו על המילה, שב לבשרו על ידי שליח לחזק הדבר בלבו, ועוד כדי שתהא שרה שומעת מפי המלאך, ואף על פי שהדבר הזה כולו¹ היה במראה הנבואה פעמים ישמע קול הדבור מי שהוא עם הנביא כמו שראינו במראות דניאל שאמר: והאנשים אשר היו עמי לא ראו את המראה אבל חרדה גדולה נפלה עליהם ויברחו בהחבא (דניאל י ז). נראה מזה כי קול המלאך שמעו ולפיכך חרדו לאותו קול.

1 בכ"י: כאלו. ותקנתי ע"פ שאר כ"י והנ"ל.

רמב"ן יח (א) וירא אליו, לשון רש"י, לבקר את החולה, אמר רבי חמא בר חנינא יום שלישי למילתו היה וכא הקב"ה ושאל בו¹. והנה שלשה אנשים. המלאכים שבאו אליו בדמות אנשים שלשה, אחד לבשר את שרה ואחד לרפאות את אברהם ואחד להפוך את סדום, ורפאל שריפא את אברהם הלך משם להציל את לוט, שאין זה שתי שליחות, כי היה במקום אחר ונצטווה בו אחר כן, או ששתיהן להצלה. ויאכלו, נראו כמי שאכלו. ובספר מורה הנבוכים² נאמר כי הפרשה כלל ופרט, אמר הכתוב תחלה כי נראה אליו השם במראות הנבואה, ואיך היתה המראה הזאת, כי נשא עיניו במראה והנה ג' אנשים נצבים עליו, ויאמר אם נא מצאתי חן בעיניך, זה ספור מה שאמר במראה הנבואה לאחד מהם הגדול שבהם. ואם במראה לא נראו אליו רק אנשים אוכלים כשר, איך אמר וירא אליו ה'³, כי הנה לא נראה לו השם לא במראה ולא במחשבה, וככה לא נמצא בכל הנבואות, והנה לדבריו לא לשה שרה עוגות ולא עשה אברהם בן בקר וגם לא

חזקוני יח (א) וירא אליו, א"ר חמא בר' חנינא יום שלישי למילתו היה ובא הקב"ה ושאל בו. וכן משמע שלא מצינו בשום מקום לשון "וירא" ולא כתיב אבתריה אמירה או דיבור, והכא לא כתיב, ומפני מה נתראה² אם לא לבקרו. וי"א³ עיקר מה שנחזרה הקב"ה לאברהם לא היה אלא לצורך מעשה סדום אבל מעשה המלאכים⁴ הפסיק הענין, וגם אחד מהם בא לצורך סדום. דבר

ספורנו יח (א) וירא אליו ה' באלוני ממרא¹, כי שם נמול אברהם אז, וכל ביתו נימולו אתו, שם הופיע האל יתברך שכינתו לעמוד בביתו, כמשפט לכל כורתי ברית, כענין "אתם נצבים וכו' לעברך בברית" (דבר' כט ט-יא). וכענין "ויכרות... לפני ה'... ויעמוד כל העם בברית" (מ"ב כג, ג). ונראה לאברהם שהיה מוכן מכלום לאותה המראה, וכן ענין "ויפגשוהו ה'" (שמות ד כד), שלא נראה שם לדבר עם משה, אבל הופיע שכינתו לקבל ברית בנו, כאמרו "ביני וביניכם... לדורותיכם" (יז יא-יב). ואולי בשביל זה נהגו להכין כסא בעת המילה ובמקומה².

1 'בלי (שום) דיבור' שהופיע את שכינתו להיחזק נוכח בכריתת ברית בנו ובין אברהם ובני ביתו הנימולים (הש"י ב"ר מח, ה). 2 ראה פרקי ר"א פכ"ט וזהו בראשית יג.

ה' (57)

עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים נֹצְצִים עָלָיו וַיֵּרָא וַיִּרְץ לְקָרְאתָם מִפֶּתַח עֵינֵיהֶם נִחַז, וְהָא תִּלְתָּא גִיבְרִין קְמִין עֲלוּהֵי, נִחַז. תְּרֵהַט לְקַדְמוֹתָהוֹן מְתַרַע

(ב) והנה שלשה אנשים, אחד לבשר את שרה ואחד להפוך את רש"י סדום ואחד לרפאות את אברהם⁹, שאין מלאך אחד עושה שתי שליחויות¹⁰. תדע לך שכל הפרשה הוא מזכירן בלשון רבים: ויאכלו (להלן פסוק ח), ויאמרו אליו (שם ט), ובבשורה נאמר: ויאמר שוב אשוב אליך (שם י), ובהפיכת סדום הוא אומר: כי לא 10 ב"ר ג. ב.

והנבואה הזאת היתה פתח האהל ושמעה שרה שהיתה באהל. רד"ק ומה שדרשו רבותי ז"ל² ידוע שהיה מבקר מכת מילתו. והיה מתיר ואוסר תחבושת המכה לחום השמש, ופרושו וירא אליו לבקר את החולה.

(ב) וישא עיניו, תחלת מה שראה במראה אחר שנדרם הוא שנשא עיניו וראה שלשה אנשים שהיו נצבים עליו, פירוש סמוכים לו עומדים לתועלתו או למצותו, כמו: ויאמר שאול לעבדיו הנצבים 2 ב"מ פ. ב.

אחר⁵ וירא אליו, כמו שמפרש והולך שבאו אליו שלשה חזקוני מלאכים, שבהרבה מקומות נקרא המלאך בשם הקב"ה כאילו הוא מדבר, כדכתיב: כי שמי בקרבו (שמות כג כא), וניתן לו רשות לדבר בשם הקב"ה, כדכתיב במשה: וירא מלאך ה' אליו וגו' (שמות ג ב), וירא ה' כי סר לראות (שם ד), וכן בעקידה⁶. באלוני ממרא, פרש"י: הוא שנתן לו עצה על המילה, כדאיתא בב"ר⁷: בשעה שאמר לו הקב"ה למול הלך ונמלך בשלשת אוהביו, אמר לו ענר: כבר אתה בן צ"ט⁸ שנה ואתה הולך ומצער עצמך, א"ל אשכול: מה אתה הולך ומסרסר את עצמך בין שונאיך, א"ל ממרא: ולא עמד לך אלהיך בכבשן האש, ברעבון, במלכים, והדבר הזה שאמר לך למול אי אתה שומע לו וכו'. ואם תאמר היאך יתכן לומר על איש גדול וקדוש ואהוב למקום כאברהם שעמד בעשר נסיונות יטול עצה אם יקיים מילה מצוה של הקב"ה אם לאו. אלא יש לנו לומר בודאי אברהם לא תלה דעתו בדעת אחרים לעשות רצון בוראו, אך בדעתו היה לשקול דעתם של ענר אשכול וממרא והם בעלי בריתו ולא מצא בהם ישר רק בממרא. וי"א אף ענר אשכול וממרא נמולו כדאיתא באגדה¹⁰: ענר אשכול וממרא כולם מתו בדבר מילה. וי"א נתן לו עצה מן האספלנית לרפאות המכה. והוא יושב פתח האהל, בשעה חמישית שהוא עת מאכל תלמידי חכמים¹¹, עמד אותו צדיק פתח אהלו לראות אם יעבור איש ויכניסהו בכיתו. כחום היום, לכבודו של אברהם נכתב מקרא זה, כלומר בעת עצומו וחומו של יום, ואין דרכם של אורחים להתאכסן אלא לסעוד ולעבור, ולכן אמר להם: אחר תעבורו (פסוק ה), אבל לוט¹² מה שאמר להם: ולינו (להלן יט ב), משום דויבואו שני המלאכים סדומה בערב (שם א).

(ב) והנה שלשה אנשים, פרש"י: ורפאל שריפא את אברהם הלך במעשה סדום (מושב זקנים בשם בכור שור). 5 רשב"ם. 6 זו היא הוספה מאת רבינו על לשון הרשב"ם. — והכוונה נראית שבעקדה כתוב בתחלה: ויקרא מלאך ה' אל אברהם (כב, טו), ובפסוק שלאחריו כתוב: ויאמר בי נשבעתי נאום ה', ומרמז רבינו שלוחו כמותו. 7 מב, ח. 8 בב"ר: מאה. 9 [כג"י ב"ר כ"י, לפנינו: ומי"ם, ע"י מהד"ו ח"י-אלבק עמ' 415]. 10 ל"מ מקורו. 11 בשבת י, א, איתא: ששית מאכל תלמידי חכמים, אלא בפסחים יב, ב, איתא כגורסת רבינו: חמישית מאכל תלמידי חכמים. ועיין בדקדוקי סופרים לשכת שם שמביא מכ"י כגורסת רבינו. 12 רשב"ם.

רס"ג (ב) שלשה אנשים, שלשה אחדים. נצבים עליו וירא, נצבים לפניו וכאשר ראם.

רמב"ן הזה נמול אברהם (לעיל יז כו), אמר שנראה אליו השם בהיותו חולה במילתו, יושב ומתקרב בפתח אהלו מפני חום היום אשר יחלישנו, והזכיר זה להודיע שלא היה מתכוין לנבואה לא נופל על פניו ולא מתפלל, ואף על פי כן באה אליו המראה הזאת. באלני ממרא, להודיע המקום אשר בו נימול, וזה גילוי השכינה אליו למעלה וכבוד לו, כענין שנאמר במשכן ויצאו ויברכו את העם וירא כבוד ה' אל כל העם (ויקרא ט כג), כי מפני השתדלותם במצות המשכן זכו לראיית השכינה. ואין גלוי השכינה כאן וכאן לצוות להם מצוה או לדבור כלל³¹, אלא גמול המצוה הנעשית כבר, ולהודיע כי רצה האלהים את מעשיהם, כענין שנאמר אני בצדק אחזה פניך אשבעה בהקיץ תמונתך (תהלים יז טו), וכן ביצקב אמר ויפגעו בו מלאכי אלהים (להלן לב ב), ואין שם דבור ולא שחדשו בו דבר, רק שזכה לראיית מלאכי עליון, וידע כי מעשיו רצויים. וכן היה לאברהם בראיית השכינה זכות והכסתה. וכן אמרו³² ביורדי הים, שאמרו זה אלי ואנוהו (שמות טו ב), ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל הנביא, זכות להם בעת הנס הגדול שהאמינו בה' ובמשה עבדו³³, ופעמים יבא בשעת הקצף ויאמרו כל העדה לרגום אותם באבנים וכבוד ה' נראה באהל מועד אל כל בני ישראל (במדבר יד י), ויהיה זה להגיין על עבדיו הצדיקים ולכבודם. ואל תחוש להפסק הפרשה³⁴ כי הענין מחובר, ולכן אמר וירא אליו, ולא אמר וירא ה' אל אברהם. אבל בפרשה³⁵ רצה לסדר כבוד הנעשה לו בעת שעשה המילה, ואמר כי נגלית עליו השכינה ושלח אליו מלאכיו לבשר את אשתו וגם להציל לוט אחיו בעבורו, כי אברהם נתבשר בכך מפי השכינה כבר³⁶, ושרה מפי המלאך שדבר עם אברהם כדי שתשמע שרה, כמו שאמר ושרה שומעת (פסוק י). וזו כוונתם שאמרו³⁷ לבקר את החולה, שלא היה לדבור אלא לכבוד לו. ועוד אמרו³⁸ מזבח אדמה תעשה לי (שמות כ כד), ומה אם זה שבנה מזבח לשמי הריני נגלה עליו ומברכו³⁹, אברהם שמל עצמו לשמי על אחת כמה וכמה. ושמה כיוונו עוד בזה לומר שהיה לו במראה השכינה רפוי למחלת המילה, כי כן ראוי להיות כדכתיב באור פני מלך חיים (משלי טז טו).

(ב) וטעם נצבים עליו⁴⁰, שהיו עומדים לנגדו מסתכלים. כלשון 31 ע"י רבי"ע ורד"ק. 32 מכלתא בשלח שירתא. ג. 33 שמות יד, לא. 34 מענין המילה בסוף ס' לך לך. 35 שלפנינו. 36 לעיל יז, יט. 37 ב"מ פו, ב. 38 ב"ר מח, ד. 39 כמו שכתוב: אבא אליך וברכתך (שמות כ, כד). 40 הוקשה לו: ניחא לרמב"ם שפירש שהפרשה כלל ופרט והיה במראה הנבואה יצדק

ספורנו (ב) וישא עיניו. התכוון להסתכל³. נצבים עליו. פונים אליו, כממתינים לדבר עמו בהיותו פנוי מן המראה הנכבדת, כי הממתינים אצל אדם לדבר עמו יקראו "נצבים עליו", כמו "להתאפק לכל הנצבים עליו" (מה א), וכמו "וכל העם נצב עליך" (שמות יח יד). וירץ לקראתם. בטרם יקברו לדבר עמו. מפתח האהל. התחיל מן הפתח לרוץ לכבודם⁴, כי הזריות לדבר יורה על חשיבותו בעיני המזדרז אליו, כענין "וימהר משה ויקוד 3 שהתכונן לחזון נבואה, ולא היה במקרה. 4 ולזה כפל לומר "מפתח האהל".

ר' יוסף בכור שור בראשית פרשת וירא פרק יח

פרשת וירא

40

(א) וירא אליו ה'. כדמפרש ואזיל באיזה גילגול נגלה עליו הקב"ה לאחר שבאו אליו האנשים, כמו שהוא אומר בסוף: "וה' אמר המכסה אני מאברהם"¹, ולא כשסבורים בני - אדם שנגלה לו ואחר - כך [באון] האנשים². כחום היום והוא עת האוכל לעוברי - דרכים.

(ב) וירא והנה שלשה אנשים. לפי הפשט אנשים ממש³, כי לא מצינו מלאכים אוכלים ושותים ולנים בבית איש כמו שלנו בבית לוט, אך אמר המלאך למנוח "אם תעצרני לא אוכל בלחמך וגו"⁴. אך אין להשיב על דברי רבותינו - שאף הם כמלאכים - לדעת אשר בארץ. עליה: בסמוך לו, וכן: "והוא עומד עליהם"⁵, וכן "להתייבב על ה' וגו"⁶. וירא וירץ: שנצבו והבין שרצו לבוא אל הבית מפני שהוא עת האוכל, כשראה אותם רץ לקראתם להביאם אל ביתו והשתחוה להם, לכבדם, ובלכתו אמר והתפלל לפני הקב"ה שיתאכסנו עמו, כי אנשים גדולים ונביאים וצדיקים היו, וככה אמר בלכתו:

(ג) אדני... אל נא תעבור החבורה והשיירא של הצדיקים הללו מעל עבדך, תן בלבם שיבואו אל ביתי, ועדיין לא נגלה עליו הקב"ה, ולכך אמר.

(ד) יוקח נא מעט מים לנקות רגליכם, וגם טוב לעייפות רחיצת - הרגלים.

(ה) כי על - כן עברתם על עבדכם. כל "כי - על - כן" שבמקרא כמו שכתב "על - כן - כי עברתם" וגו' כלומר: על - כן אני מחלה לכם זאת כי עברתם על עבדכם וכן "כי על כן באו בצל קורת"⁷, כלומר על כן אני מחלה אתכם שלא תרעו להם, כי באו בצל קורתי, וכן "כי על - כן ידעת חנותנו במדבר"⁸, על - כן כי ידעת חנותינו אני מחלה אותך, וכן "כי על - כן שבתם מאחרי ה'"⁹, על כן כי שבתם מאחרי ה' לא יהיה עמכם, וכן כולם. כן תעשה כאשר דברת. כלומר: כן תעשה תדיר, כאשר דברת עתה, זהו ווסתך הטוב שאתה מכניס אורחים ומשמשם, ר' עובדיה זצ"ל. ואנו מפרשים שהורו לו לעשות כמו שאמר, "ויאמרו כן תעשה כאשר דברת" לתת לנו פת - לחם ולא תטרח על סעודה אחרת, והוא דרך ענוה, והוא טרח ועשה סעודה גדולה, אמר מעט ועשה הרבה.

(ו) לעשות אותו. לתקן אותו, כמו "וחמש צאן עשויות"¹⁰.

(ז) חמאה וחלב ואחר - כך בן - הבקר, שלא לאכול החלב אחר הבשר, כי שומר מצות היה אברהם אבינו.

(ח) ויאמרו אליו איה שרה אשתך. לפי שרצו לבשרה, כי האחד בא לבשר את שרה.

(י) כעת חיה. כמו דכתיב "עד עת יולדה ילדה"¹¹ כי "חיה" היא יולדת, והיא נקראת "חיה" בהרבה מקומות בתלמוד¹², כמו לחיה ולחולה, כי היולדת והמילדת שתיהן נקראו חיות¹³. וזהו לסוף תשעה או לז' חדשים. ויש לפרש "כעת חיה" כעת הזאת שתהיו חיים, וכן תרגם אונקלוס פתח האוהל: והוא: פתח האוהל, היה אחרי הנביא, כי הפך פניו אל הגן ואחוריו אל האוהל, והיתה שרה קרובה משם ושמעה.

(יב) אחרי בלותי, אחרי אשר זקנתי, כמו "ואומר לבלה ניאופים"¹⁴, שהוא לשון זקנה. עדנה: לשון עידון שתתעזן בשרי וישוב לימי עלומי. ואדני זקן: כלומר אפילו הייתי ילדה, הלא אדוני זקן.

(יג) למה זה צחקה וגו'. כבר פירשתי למה הוכיח שרה יותר מאברהם¹⁵. ואני זקנתי: לא היה דרך הארץ לגלות לו שקראתו "זקן" פן יקפיד.

(יד) היפלא מה' דבר. כלומר: דבר הבא מה' היפלא בעיני שום בריה, הלא ידוע לכל כי כל אשר יחפוץ יעשה.

(טו) לא צחקתי כי יראה. למדנו ששרה אמנו אמיתית היתה אך שבכאן שינתה כי יראה. ויאמר אברהם לא כמה שאת אומרת כי